

liberos adire, ne orandi quidem causa, fas erat? hisne rebus manus asserre non dubitasti, a quibus etiam oculos cohibere te religionum jura coebant? Tametsi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam sceleratam, ac tam nefariam decidisti. Nam id concupisti, quod nunquam videras: id, inquam, adamasti, quod antea non apexeras. Auribus tu tantam cupiditatem concepisti, ut eam non metus, non religio, non deorum vis, non hominum existimatio contineret. At ex viro bono audieras, credo, & bono auctore. Qui id potest, qui ne ex viro quidem audire potueris? Audisti igitur ex muliere: quoniam id viri neque vidisse, neque nosse poterant. Qualem porro illam foeminam fuisse putatis, Judices? quam pudicam, quae cum Verre loqueretur? quam religiosam, quae sacrarii spoliandi ostenderet rationem? At minime mirum, quae sacra per summam castimoniam virorum⁸⁷, ac mulierum fiant, eadem per istius stuprum, ac flagitium esse violata.

XLVI. Quid ergo? hoc solum auditione expetere coepit, cum id ipse non vidisset? Immo vero alia complura: ex quibus eligam spoliationem nobilissimi, atque antiquissimi fani: de qua priore actione testes dicere audistis. Nunc eadem illa, quaeso, audite, & diligenter, sicut adhuc fecistis, attendite.

Insula est Melita, Judices, satis lato ab Sicilia mari, periculofoque disjuncta: in qua est eodem nomine oppidum, quo iste nunquam accessit: quod tamen isti textrinum per triennium ad muliebrem vestem conficiendam fuit. Ab eo oppido non longe, in promontorio, sanum est Junonis antiquum: quod tanta religione semper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quae in his fere locis navali copia gesta, atque versata sunt: sed etiam in hac praedonum multitudine semper violatum, sanctumque fuerit. Quin etiam hoc memoriae proditum est, classe quondam Masinissa regis ad eum locum appulsa, praefectum regium dentes eburneos, incredibili magnitudine, e fano sustulisse, & eos in Africam portasse, Masinissaeque donasse. Regem quidem primo delectatum esse munere:

post,

⁸⁷ Virorum.] Non dubito quin Virginum sacrum hoc per Virgines ac mulieres confici reponendum sit: nam, (ut supra dixit) solebat. Hotomans.

post, ubi, audisset, unde essent, statim certos homines in quinquere mihi misisse, qui eos dentes reportarent. Itaque in his in scriptum literis Punicis fuit: *Regem Masinissam imprudentem accepisse: re cognita, reponendos, restituendosque curasse*. Erat praeterea magna vis eboris, multa ornamenta, in quibus eburnae Victoriae, antiquo opere, ac summa arte perfectae. Haec iste omnia, ne multis morer, uno impetu, atque uno nuntio per servos Venerios, quos ejus rei causa miserat, tollenda, atque asportanda curavit.

XLVII. Pro dii immortales! quem ego hominem accuso? quem legibus, ac judiciali jure persequor? de quo vos sententiam per tabellam⁸⁸ feretis? Dicunt legati Melitenses publice, spoliatum templum esse Junonis: nihil istum in religiofissimo fano reliquisse: quem in locum classes hostium saepe accesserint; ubi piratae fere quotannis hiemare soleant; quod neque prado violarit antea, neque hostis attigerit, id ab uno isto sic spoliatum esse, ut nihil omnino sit relictum. Hic nunc aut iste reus, aut ego accusator, aut hoc judicium appellabitur? Criminibus enim coarguitur, haud suspicionibus in judicium vocatur. Dii ablati, fana vexata, nudatae urbes reperiuntur. Earum autem rerum nullam sibi iste, neque inficiandi⁸⁹ rationem, neque defendendi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur a me, convincitur a testibus, urgetur confessione sua, manifestis in maleficiis tenetur: & manet etiam, ac tacitus facta mecum sua recognoscit.

Nimum mihi diu videor in uno genere versari criminum. Sentio, Judices, occurrendum esse satietati aurium, animorumque vestrorum. Quam ob rem multa praetermittam. Ad ea autem, quae dicturus sum, reficite vos, quaeso, Judices, per deos immortales, per eos ipsos, de quorum religione jamdudum dicimus, dum id ejus facinus commemoro, & profero, quo

⁸⁸ Per tabellam.] Judices olim sententias voce dicebant; ac Lucius Cassius tribunus plebis anno 616. tulit legem de suffragiis, seu tabellariam, qua sancitum est ut sententiae deinceps per tabellas ferrentur. Hortensius.

da locutio, *Facultatem eorum verum inficiandi, pro est res;* cujus locutionis similes per illi quibusdam locis observavimus. Hotom. Vide Sanctii Minervam. lib. III. cap. 8. & Gerard. Vossii in Aristarch. de Constructione librum, cap. 53. *Creuius.*

⁸⁹ Earum autem verum inficiandi.] Notan-

quo provincia tota commota est. De quo si paulo altius ordi-
 ri, ac repetere memoriam religionis videbor, ignoscite. Rei
 magnitudo me breviter perstringere atrocitatem criminis non
 finit.

XLVIII. Vetus est hæc opinio, Judices, quæ constat ex
 antiquissimis Græcorum literis, atque monumentis, insulam
 Siciliam totam esse Cereri, & Liberæ consecratam. Hoc cum
 cæteræ gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis tam persuasum
 est, ut animis eorum instum, atque innatum esse videatur.
 Nam & natas esse has in his locis deas, & fruges in ea ter-
 ra primum repertas arbitrantur: & raptam esse Liberam, quam
 eandem Proserpinam vocant, ex Ennensium nemore: qui lo-
 cus, quod in media est insula situs, umbilicus Siciliæ nomi-
 natur. Quam cum investigare, & conquirere Ceres vellet, di-
 citur inflammasse tædas iis ignibus, qui ex Ætnæ vertice e-
 rumpunt: quas sibi cum ipsa præferret, orbem omnium pe-
 ragrasse terrarum.

Enna autem, ubi ea, quæ dico, gesta esse memorantur,
 est loco præcelso, atque edito: quo in summo est æquata a-
 gri planities, & aquæ perennes. Tota vero ab omni aditu
 circumcisa, atque dirempta est. Quam circa lacus, Lucique
 sunt plurimi, & lætissimi flores omni tempore anni: locus ut
 ipse raptum illum virginis, quem jam a pueris accepimus,
 declarare videatur. Etenim propter est spelunca quædam, con-
 versa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem
 ferunt repente cum cursu extitisse, abreptamque ex eo loco
 virginem secum asportasse, & subito non longe a Syracusis
 penetrasse sub terras, lacumque in eo loco repente extitisse:
 ubi usque ad hoc tempus Syracusani festos dies anniversarios
 agunt, celeberrimo virorum, mulierumque conventu.

XLIX. Propter hujus opinionis vetustatem, quod eorum in
 his locis vestigia, ac prope incunabula reperiuntur deorum,
 mira quædam tota Sicilia privatim, ac publice religio est Ce-
 reris Ennensis. Etenim multa sæpe prodigia vim ejus, numen-
 que declarant: multis sæpe in difficillimis rebus præsens auxi-
 lium ejus oblatum est: ut hæc insula ab ea non solum dili-

gi,

gi, sed etiam incolæ, custodiri que videatur. Nec solum Sici-
 li, verum etiam cæteræ gentes, nationesque, Ennensem Ce-
 rerem maxime colunt. Etenim, si Atheniensium sacra summa
 cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore venisse di-
 citur, frugesque attulisse: quantam esse religionem convenit
 eorum, apud quos eam natam esse, & fruges invenisse con-
 stat? Itaque apud patres nostros, atroci ac difficili republicæ
 tempore, cum, Tib. Graccho occiso, magnorum periculorum
 metus ex ostentis portenderetur, P. Mucio, L. Calpurnio con-
 sultibus, aditum est ad libros Sibyllinos: in quibus inventum
 est, *Cerem antiquissimam placari oportere*. Tum ex amplissi-
 mo collegio decemvirali sacerdotes populi Romani, cum esset
 in urbe nostra Cereris pulcherrimum, & magnificentissimum
 templum, tamen usque Ennam profecti sunt. Tanta enim e-
 rat auctoritas, & vetustas illius religionis, ut, cum illuc i-
 rent, non ad ædem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci
 viderentur.

Non obtundam diutius: etenim jamdudum vereor, ne ora-
 tio mea, aliena ab judiciorum ratione, & quotidiana dicendi
 consuetudine esse videatur. Hoc dico, hanc ipsam Cererem,
 antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacrorum,
 quæ apud omnes gentes, nationesque fiunt, a C. Verre ex suis
 templis, ac sedibus esse sublatam. Qui accessistis Ennam, vi-
 distis simulacrum Cereris e marmore, & in altero templo,
 Liberæ. Sunt ea perampla, atque præclara, sed non ita an-
 tiqua. Ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac singu-
 lari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quæ
 sunt in eo fano, multo antiquissimum. Id sustulit; ac tamen
 eo contentus non fuit. Antè ædem Cereris, in aperto, ac
 propatulo loco signa duo sunt, Cereris unum, alterum Tri-
 ptolemi, & pulcherrima, & perampla. His pulchritudo pericu-
 lo, amplitudo salutis fuit, quod eorum demolitio, atque
 asportatio perdificilis videbatur. Insuper in manu Cereris
 dextra simulacrum pulcherrime factum Victoriæ: hoc iste e
 signo Cereris avellendum, asportandumque curavit.

L. Qui tandem istius animus est nunc in recognitione sce-

Tom. IV.

O o o

lerum

lerum suorum, cum ego ipse in commemoratione eorum non solum animo commovear, verum etiam corpore perhorrescam? Venit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentem: versantur ante oculos omnia: dies ille, quo ego Ennam cum venissem, praesto mihi sacerdotes Cereris cum insulis, ac verbenis fuerunt: concio, conventusque civium: in quo ego cum loquerer, tanti fletus, gemitusque fiebant, ut acerbissimus tota urbe luctus versari videretur. Non illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importunissimas istius libidines, non vim, non contumelias, quibus operi, oppressique erant, conquerebantur: Cereris numen, sacrorum vetustatem, fani religionem, istius sceleratissimi, atque audacissimi supplicio expiari volebant: omnia se caetera pati, ac negligere dicebant. Hic dolor erat tantus, ut Verres, alter Orcus, venisse Ennam, & non Proserpinam asportasse, sed ipsam abripuisse Cererem videretur. Etenim urbs illa non urbs videtur, sed fanum Cereris esse. Habitare apud sese Cererem Ennenses arbitrantur: ut mihi non cives illius civitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accola, atque antistites Cereris esse videantur.

Ennae tu simulacrum Cereris tollere audebas? Ennae tu de manu Cereris Victoriam deripere, & deam dea detrudere conatus es? Quorum nihil violare, nihil attingere ausi sunt, in quibus erant omnia, quae sceleri propiora sunt, quam religio. Tenuerunt enim P. Popillio, P. Rupilio consulibus, illum locum servi fugitivi, barbari, hostes. Sed neque tam servi illi dominorum, quam tu libidinum: neque tam fugitivi illi a dominis, quam tu a jure, & a legibus: neque tam barbari lingua, & natione illi, quam tu natura, & moribus: neque illi tam hostes hominibus, quam tu diis immortalibus. Quae deprecatio est igitur ei reliqua, qui indignitate servos, temeritate fugitivos, scelere barbaros, crudelitate hostes vicerit?

LI. Audistis Theodorum, & Numinium, & Nicaionem, legatos Ennenses, publice dicere, sese a suis civibus haec habere mandata, ut ad Verrem adirent, & eum simulacrum Cereris,

reris, & Victoria reposcerent. Id si impetrassent, tum ut moerem veterem Ennensium conservarent; publice in eum (tametsi vexasset Siciliam) tamen, quoniam haec a majoribus constituta accepissent, testimonium ne quod dicerent. Sin autem ea non reddidisset, tum ut iudicio adessent, tum ut de ejus injuriis iudices docerent, sed multo maxime de religione querebantur. Quas illorum querimonias nolite, per deos immortales, aspernari: nolite contemnere, ac negligere, Iudices. Aguntur injuria sociorum: agitur vis legum: agitur exultatio, veritasque iudiciorum. Quae sunt omnia permagna: verum illud maximum. Tanta religione obstricta tota provincia est: tanta superstitio ex istius facti mentes omnium Siculorum occupavit, ut, quaecumque accidant publice, vel privata incommoda, propter eam causam scelere istius evenire videantur.

Audistis, Centuripinos, Agrinenses, Catinenses, Herbitenses, Ennenses, complures alios, publice dicere, quae solitudo esset in agris, quae vastitas, quae fuga aratorum, quam deserta, quam inculta, quam relicta omnia. Ea tametsi istius multis & variis injuriis acciderunt: tamen haec una causa in opinione Siculorum plurimum valet, quod, Cerere violata, omnes cultus, fructusque Cereris in his locis interiisse arbitrantur. Medemini religioni sociorum, Iudices: conservate vestram. Neque enim haec externa vobis est religio, neque aliena. Quod si esset, si suscipere eam nolletis: tamen in eo, qui violasset, sancire vos velle oporteret. Nunc vero in communi omnium gentium religione, inque his sacris, quae majores nostri ab exteris nationibus adscita, atque arcessita coluerunt: quae sacra, ut erant re vera, sic appellari Graeca voluerunt: negligentes, ac dissoluti si cupiamus esse, qui possumus?

LII. Unius etiam urbis, omnium pulcherrimae, atque ornatissimae, Syracusarum direptionem commemorabo, & in medium proferam, Iudices: ut aliquando totam hujus generis orationem concludam, ac desiniam. Nemo fere vestrum est, quin, quemadmodum captae sint a M. Marcello Syracusae,

sæpe audierit, nonnunquam etiam in annalibus legerit. Conferre hanc pacem cum illo bello: hujus prætoris adventum, cum illius imperatoris victoria: hujus cohortem impuram, cum illius exercitu invicto: hujus libidines, cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas; ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas.

Ac jam illa omitto, quæ dispersæ a me multis locis dicuntur, ac dicta sunt: forum Syracusanorum, quod introitu Marcelli purum a cæde servatum est, id adventu Verris Siculorum innocentem sanguine redundasse: portum Syracusanorum, qui tum & nostris classibus, & Carthagenensium clausus fuisset, cum, isto prætoris, Cilicum myoparoni, prædonibusque patuisse. Mitto adhibitam vim ingenuis, matres-familias violatas: quæ tum, urbe capta, commissa non sunt, neque odio hostili, neque licentia militari, neque more belli, neque jure victoriæ: mitto, inquam, hæc omnia, quæ ab isto per triennium perfecta sunt. Ea, quæ conjuncta cum illis rebus sunt, de quibus antea dixi, cognoscite.

Urbem Syracusas maximam esse Græcarum urbium, pulcherrimamque omnium, sæpe audistis. Est, Judices, ita, ut dicitur. Nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu, vel terra, vel mari, præclaro ad aspectum: & portus habet prope in ædificatione, aspectuque urbis inclusos: qui cum diversos inter se aditus habeant, in exitu conjunguntur, & confluent. Eorum conjunctione pars oppidi, quæ appellatur insula, mari disjuncta angusto, ponte rursus adjungitur, & continetur.

LIII. Ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur: quarum una est ea, quam dixi, insula: quæ duobus portibus cincta, in utriusque portus ostium, aditumque projecta est: in qua domus est, quæ regis Hieronis fuit, qua prætores uti solent. In ea sunt ædes sacræ complures: sed duæ, quæ longe cæteris antecellant; Dianæ una; & altera, quæ fuit ante istius adventum ornatissima, Minervæ. In hac insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu

TOTUS

totus operiretur, nisi munitione, ac mole lapidum a mari disjunctus esset. Altera autem est urbs Syraculis, cui nomen Acradina est: in qua forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatissimum prytæcum⁹⁰, amplissima est curia, templumque egregium Jovis Olympii, cæteræque urbis partes una lata via perpetua, multisque transversis divisæ, privatis ædificiis continentur. Tertia est urbs, quæ, quod in ea parte Fortunæ fanum antiquum fuit, Tycha⁹¹ nominata est: in qua & gymnasium amplissimum est; & complures ædes sacræ: coliturque ea pars, & habitatur frequentissime. Quarta autem est urbs, quæ quia postrema ædificata est, Neapolis⁹² nominatur: quam ad summam theatrum est maximum: præterea duo templa sunt egregia, Cereris unum, alterum Liberæ: signumque Apollinis, qui Temenites⁹³ vocatur, pulcherrimum, & maximum: quod iste si portare potuisset, non dubitasset auferre.

LIV. Nunc ad Marcellum revertar, ne hæc a me sine causa commemorata esse videantur: qui cum tam præclaram urbem vi, copiisque cepisset, non putavit ad laudem populi Romani hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua præsertim nihil periculi ostenderetur, delere, & extinguere. Itaque ædificiis omnibus, publicis & privatis, factis & profanis, sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda venisset. In ornatu urbis habuit victoriæ rationem, habuit humanitatis. Victoriæ putabat esse, multa Romam deportare, quæ ornamento urbi esse possent: humanitatis, non plane spoliare urbem, præsertim quam conservare voluisset. In hac partitione ornatus, non plus victoria Marcelli populo Romano appetivit, quam humanitas Syracusanis reservavit. Romam quæ alportata sunt, ad ædem Honoris, atque Virtutis, itemque aliis in locis videmus. Nihil in ædibus, nihil in hortis posuit, nihil in suburbano: putavit, si urbis ornamenta domum

⁹⁰ Prytæcum] Prytæcum Græcorum erat Vesta sacra, in cuius honorem perpetuus ibi ignis fovebatur. Nulla autem urbs fuit tota Græcia, quæ suum prytæcum non haberet. Vid. Casaub. ad Athen. xv. 19. & Ezech. Spanhemii dissertationem de Vesta & Prytæcum. Idem.

⁹¹ Tycha] A Græco τῆχης, Fortuna: Dorige τῆχης. Hostenhus.

⁹² Neapolis] Id est. Nova urbs.

⁹³ Temenites] Ita dicitur a loco, qui τῆ-μῆνεις dicebatur, Vide Stephan. Lamb.

mun suam non contulisset, * domum suam ornamēto urbi futuram. Syracusis autem permulta, atque egregia reliquit: deum vero nullum violavit, nullum attigit. Conferre Verrem: non ut hominem cum homine comparetis, ne qua tali viro mortuo fiat injuria: sed ut pacem cum bello; leges cum vi; forum, & jurisdictionem cum ferro & armis; adventum, & comitatum cum exercitu, & victoria conferatis.

LV. Aedes Minervæ est in insula, de qua ante dixi: quam Marcellus non attigit: quam plenam, atque ornatam reliquit: quæ ab isto sic spoliata, atque direpta est, non ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello, religionum, & consuetudinis jura retineret, sed ut a barbaris prædonibus vexata esse videatur. Pugna erat equestris Agathoclis regis in tabulis picta præclare: his autem tabulis interiores templi parietes vestiebantur. Nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracusis, quod magis visendum putaretur. Has tabulas M. Marcellus, cum omnia illa victoria sua profana fecisset, tamen religione impeditus non attigit. Iste, cum illa jam, propter diurnam pacem, fidelitatemque populi Syracusani, sacra, religiosaque accepisset, omnes eas tabulas abstulit: parietes, quorum ornatus tot secula manserat, tot bella effugerat, nudos, ac deformatos reliquit. Et Marcellus, qui, si Syracusas cepisset, duo templa se Romæ dedicaturum voverat, id, quod erat adificaturus, his rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non Honori, neque Virtuti, ut ille, sed Veneri, & Cupidini vota deberet, is Minervæ templum spoliare conatus est. Ille deos deorum spoliis ornare noluit: hic ornamenta Minervæ virginis in meretriciam domum transfudit. Viginti & septem præterea tabulas pulcherrime pictas, ex eadem æde abstulit: in quibus erant imagines Siciliæ regum, ac tyrannorum, quæ non solum pictorum artificum delectabant, sed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum. Ac videte, quanto tetrior hic tyrannus Syraculanus ⁹⁴ fuerit, quam quis-

* Lamb. domus sue ornamēto urbem futuram.
⁹⁴ Syracusanus] Sic habent libri editi: veruntamen nescio an non legendum sit, Sy-

racusianis, in dandi casu: quo modo Virg. Æneid. l. 46. dixit, & secum amicos Achillem. Florent.

quisquam superiorum; cum illi tamen ornarint templa deorum immortalium: hic etiam deorum monumenta, atque ornamenta sustulerit.

LVI. Jam vero quid ego de valvis illius templi commemorare? Vereor, ne hæc qui non viderunt, omnia me nimis augere, atque ornare arbitrentur: quod tamen nemo suspicari debet, tam esse me cupidum, ut tot viros primarios velim præsertim ex judicum numero, qui Syracusis fuerint, qui hæc viderint, esse temeritati, & mendacio meo conficios. Confirmare hoc liquido, Judices, possum, valvas magnificentiores, ex auro, atque ebore perfectiores nullas unquam illo templo fuisse. Incredibile dictu est, quam multi Græci de valvarum harum pulchritudine scriptum reliquerint. Nimum forsitan hæc illi mirentur, atque efferant. Esto: veruntamen honestius est reipublicæ nostræ, Judices, ea, quæ illis pulchra esse videantur, imperatorem nostrum in bello reliquisse, quam prætorum in pace abstulisse. Ex ebore diligentissime perfecta argumenta erant in valvis ⁹⁵: ea detrahenda curavit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus, revellit, atque abstulit: & tamen indicavit, se non solum artificio, sed etiam pretio, quæstusque duci. Nam bullas aureas omnes ex his valvis, quæ erant & multæ, & graves, non dubitavit auferre: quarum iste non opere delectabatur, sed pondere. Itaque ejusmodi valvas reliquit, ut quæ olim ad orandum templum erant maxime, nunc tantum ad claudendum factæ esse videantur. Etiamne gramineas hastas ⁹⁶ vidi enim vos in hoc

⁹⁵ Argumenta erant in valvis] Argumenta eodem modo dicuntur ut signa: quibus res aliqua significatur, & de re quamvis fit existimatio. Virgil. lib. vii. vers. 689, Turni arma describens:

At levem clypeum sublatis coniecit Iovis
 Auro insignibus, iam setis obstita, iam bos,
 (Argumentum ingens) & custos virginis
 Argui.

Quem in locum Servius interpres, Argumentum ait, fabulas, ut Cicero, Argumenta eorum in valvis, &c. Hotom. Sane argumentum fabulam esse non solum ostendit Phædrus lib. iv. fab. 7:

Mordacorem qui improbo dente adperit,
 Hoc argumento se describi sentiat.

Sic & fab. 10. ibidem, necnon ejusdem libri fab. 15. sed & Cic. de Invent. Rhet. l. 19. Argumentum est ficta res, que tamen fieri potuit. Sed hic argumenta sunt historice sive veræ, sive fictæ, in ebore sculptæ. Ut apud Suet. Tib. 44. Parthiasti quoque tabulam, in qua Mithridates Asiaticus ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, &c. Grævius.

⁹⁶ Etiamne gramineas hastas?] Gramineæ, ut reor, dicebantur, quod iis in gramine, & campo se exercere solerent. Nam ut Maro

hoc non minime, cum testes dicerent, commoveri, quod erant hujusmodi, ut semel vidisse satis esset: in quibus neque manu factum quidquam, neque pulchritudo erat ulla, sed tantum magnitudo incredibilis, de qua vel audire satis esset: nimirum, videre plus quam semel. Etiamne id concupisti?

LVII. Nam Sappho, quæ sublata de Prytaneo est, dat tibi justam excusationem, prope ut concedendum, atque ignoscendum esse videatur. Silanionis ⁹⁷ opus tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum, quisquam non modo privatus, sed populus potius haberet, quam homo elegantissimus, atque eruditissimus Verres? Nimirum contra dici nihil potest. Nostrum enim unusquisque, qui tam beati, quam iste est, non sumus, tam delicati esse non possumus: si quando aliquis istiusmodi videre volet, eat ad ædem Felicitatis, ad monumentum Catuli, in porticum Metelli: det operam, ut admittatur in alicujus istorum Tusculanum: spectet forum ornatum, si quid iste fuorum ædilibus accommodavit. Verres hæc habeat domi? Verres ornamentis fanorum, atque oppidorum habeat plenam domum, villas refertas? Etiamne hujus operarii studia, ac delicias, Judices, perferetis? qui ita natus est, ita educatus, ita factus & animo, & corpore, ut multo appositior ad deferenda, quam ad auferenda signa esse videatur.

Atque hæc Sappho sublata quantum desiderium sui reliquerit, dici vix potest. Nam cum ipsa fuit egregie facta, tum epigramma Græcum pernobile incisum habuit in basi, quod iste eruditus homo, & Græculus, qui hæc subtiliter judicet, qui solus intelligit, si unam literam Græcam scisset, certe non sustulisset. Nunc enim quod inscriptum est inani in basi, declarat, quid fuerit, & id ablatum indicat.

Quid? signum Pæanis ex æde Æsculapii, præclare factum, sacrum, & religiosum, non sustulisti? quod omnes propter pulchritudinem visere, propter religionem colere solebant. Quid? ex æde Liberi simulacrum Aristei non tuo imperio palam

gramineam palestram vocavit, quæ in gramine exercetur, *Pæis in gramineis exercetur membra palestris*, eodem quoque modo appellati reor hæc gramineas, quibus in gra-

mine velitarèntur. *Turneb.* Quæ hic aliorum somnia?

⁹⁷ *Silanionis*] De quo vide *Plin. Hist. Nat.* 37. 8. & quæ ibi notat *Cl. Hard.*

lam ablatum est? Quid? ex æde Jovis, religiosissimum simulacrum Jovis Imperatoris, quem Græci *Urion* nominant ⁹⁸, pulcherrime factum, nonne abstulisti? Quid? ex æde Liberi parvum ⁹⁹ illud caput pulcherrimum, quod visere solebamus, num dubitasti tollere? Atque ille Pæan sacrificiis anniversariis simul cum Æsculapio apud illos colebatur. Aristæus, qui, ut Græci ferunt, Liberi filius, inventor olei esse dicitur, una cum Libero patre apud illos eodem erat in templo consecratus.

LVIII. Jovem autem Imperatorem quanto honore in suo templo fuisse arbitramini? hinc colligere potestis, si recordari volueritis, quanta religione fuerit eadem specie, atque forma signum illud, quod ex Macedonia captum in Capitolio posuerat Flaminius. Etenim tria ferebantur in orbe terrarum signa Jovis Imperatoris uno in genere pulcherrime facta: unum illud Macedonicum, quod in Capitolio videmus: alterum, in Ponti ore & angustiis: tertium, quod Syracusis ante Verrem prætorum fuit. Illud Flaminius ita ex æde sua sustulit, ut in Capitolio, hoc est, in terrestri domicilio Jovis poneret. Quod autem est ad introitum Ponti; id, cum tam multa ex illo mari bella emerferint, tam multa porro in Pontum invecsa sint, usque ad hanc diem integrum, inviolatumque servatum est. Hoc tertium, quod erat Syracusis, quod *M. Marcellus*, armatus & victor, viderat: quod religioni concesserat: quod cives, atque incolæ Syracusani colere, advenæ non solum visere, verum etiam venerari solebant: id Verres ex templo Jovis sustulit.

Ut sapius ad *M. Marcellum* revertar, Judices, sic habetote: plures esse a Syracusanis istius adventu deos, quam victoria Marcelli homines desideratos. Etenim ille requisisse dicitur etiam Archimedem illum, summo ingenio hominem, ac

Tom. IV.

P p p

disci-

⁹⁸ *Jovis imperatoris, quem Græci Urion nominant*] Vir exquisitæ ac recondite doctrinæ, *Joannes Brodæus* in suis *Miscellaneis* putat mendosum esse, *Imperatoris*: quod *Jovem* ⁹⁹ *parvum*, vel *æqueo*, Græci finium præsidem appellant: idque *Demosthenis*, *Dionysii*, *Arriani* testimonio probat. Sane verbum *Græcum*, *Imperatorem* non significat: sed aliud fortasse Græcis, aliud Latinis nomen fuit: quod, qui terminis præfesset, imperare, & arcere finitimos ab injuria videretur. Non enim præfesset, nisi imperandi jus haberet. *Mant.*

⁹⁹ *Parvum*] Conjectit *Grævius*, *Parium*, id est, *Parii marmoris*.

disciplina, eumque cum audisset interfectum, permolestè tulisse. Iste omnia, quæ requisivit, non ut servaret, verum ut asportaret, requisivit.

LIX. Jam illa, quia leviora videbuntur, si hoc loco dicentur, ideo præteribo; quod iste mensas Delphicas¹⁰⁰ e marmore, crateras ex ære pulcherrimas, vim maximam vasorum Corinthiorum, ex omnibus ædibus sacris Syracusis abstulit. Itaque, Judices, hi, qui hospites ad ea, quæ visenda sunt, ducere solent, & unumquidque ostendere, quos illi mystagogos¹ vocant, conversam jam habent demonstrationem suam. Nam, ut ante demonstrabant, quid ubique esset: ita nunc, quid undique ablatum sit, ostendunt. Quid tum? medicrine tandem dolore eos affectos esse arbitramini? Non ita est. Judices: primum, quod omnes religione moventur, & deos patrios, quos a majoribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos esse arbitrantur: deinde hic ornatus, hæc opera, atque artificia, signa, tabulæ pictæ, Græcos homines nimio opere delectant. Itaque ex illorum querimoniis intelligere possumus, hæc illis acerbissima videri, quæ forsitan nobis levia, & contemnenda esse videantur. Mihi credite, Judices, (tametsi vosmetipsos hæc eadem audire certo scio) cum multas acceperint per hosce annos focii, atque exteræ nationes calamitates & injurias, nullas Græci homines gravius tulerunt, nec ferunt, quam hujuscemodi spoliationes fanorum, atque oppidorum.

Licet iste dicat emisse se, sicuti solet dicere: credite hoc mihi, Judices: nulla unquam civitas tota Asia, & Græcia, signum ullum, tabulam pictam, ullum denique ornamentum urbis, sua voluntate cuiquam vendidit. Nisi forte² existimatis, postea-

¹⁰⁰ Delphicas] Erant abaci marmorei, tripodes; sic dicti, quod similes essent mensæ illi, cui Delphis insidebat Pythia oracula faciens. Primo Delphicæ Delphis factæ sunt; postea quavis abaci, ubicunque facti, ejusdem formæ, hoc nomine appellari sunt. *Hortensius. ad Plin. xxxiv. pag. 641. Hortensius.*

¹ Mystagogos] Græca vox. Fit ex duo-

bus verbis; nempe *μυσταγος*, id est, initiatus sacris alicujus numinis; sacer numini cuiuspiam; & *αγωγος*, id est, dux via, dux itineris. *Idem.*

² Nisi forte] Argumentatur a repugnantis, hoc sensu: Credibile non est Græcos homines signa, & tabulas pictas tum vendere voluisse, cum judicia severa Romæ ferri desierant; quas res tam magno studio co-

posteaquam judicia severa Romæ fieri desierint, Græcos homines hæc venditare cœpisse, quæ tum non modo non vendebant, cum judicia fiebant, verum etiam coebebant: aut nisi arbitrarentur, L. Grasso, Q. Scævola, C. Claudio, potentissimis hominibus, quorum adilitates nobilissimas vidimus, commercium istarum rerum cum Græcis hominibus non fuisse; iis, qui post judiciorum dissolutiones, ædiles facti sunt, fuisse.

LX. Acerbiorem etiam scitote esse civitatibus falsam istam, & simulatam emptionem, quam si quis clam furripiat, aut eripiat palam, atque auferat. Nam turpitudinem summam esse arbitrantur, referri in literas publicas, pretio adductam civitatem, & pretio parvo, ea, quæ accepisset a majoribus, vendidisse, atque alienasse. Etenim mirandum in modum Græci rebus istis, quas nos contemnimus, delectantur. Itaque majores nostri facile patiebantur, hæc esse quamplurima apud socios, ut imperio nostro quam ornatissimi, florentissimique essent: apud eos autem, quos vestigales, aut stipendiarios fecerant, tamen hæc relinquebant, ut illi, quibus ea jucunda sunt, quæ nobis levia videbantur, haberent hæc oblectamenta, & solatia servitutis.

Quid arbitramini Rheginos, qui jam cives Romani sunt, merere³ velle, ut ab eis marmorea Venus^a illa auferatur? Quid Tarentinos,^b ut Europam in tauro sedentem amittant? ut Satyrum, qui apud illos in æde Vestæ est? ut cætera? Quid Thespenses, ut Cupidinis signum, propter quod unum visuntur Thespia? Quid Cnidios, ut Venerem marmoream? Quid,

P P P 2

ut

berent. *Idem.*
³ Merere] Lucrari. Notanda elegans locutio; *Ut hoc faciam, nolim mereri Deum divitiis mihi.* Plaut. Men. 1. 3. & sæpe alias. Cicer. 2. de Finib. *Quid mereris igitur, ut te dicas in eo magistratu omnia esse.* Id est, quid pretii tibi postules dari, &c. Sic hoc loco: quid putatis pretii Rheginos velle sibi dari, ut, &c., quasi dicat, An putatis Rheginos pretio quantumvis magno posse adduci, ut, &c. *Idem.*
^a Vici. Man. *non auferatur.*
^b *Idem. ut ne*

mebant, cum judicia fiebant. Ratio est, inquit Lambinus, quia tum res emimus cum parvo constant: tum vendimus cum bene vendere licet. At cum Romæ judicia severa fiebant, signa, & tabulæ pictæ caro veniebant, quia non metuebant earum rerum possessores, ne his a magistratibus Romanis spoliarentur. Contra vero post judiciorum dissolutiones, ista parvo pretio venire ceperunt, quia metus erat ne magistratus ea per vim extorquerent. Non ergo verisimile est Græcos homines istarum rerum tam cupidos, ut eas magno pretio emerent; easdem vendere voluisse, cum parvo vendere necesse ha-

ut pictam? Coos? Quid Ephesos; ut Alexandrum? Quid Cyzicenos, ut Ajacem, aut Medeam? Quid Rhodios, ut Ialysum? Quid Athenienses, ut ex marmore Iacchum, aut Paralum? pictum, aut ex ære Myronis buculam? Longum est, & non necessarium, commemorare, quæ apud quosque visenda sunt tota Asia & Græcia: verum illud est, quamobrem hæc commemorarim, quod existimare vos hoc volo, mirum quendam dolorem accidere his, ex quorum urbibus hæc auferantur.

LXI. Atque, ut ceteros omittamus, de ipsis Syracusanis cognoscere: ad quos ego cum venissem, sic primo existimabam, ut Romæ ex istius amicis acceperam, civitatem Syracusanam propter Heraclii hereditatem, non minus esse isti amicam, quam Mamertinam propter prædaram, ac furtorum omnium societatem: simul & verebar, ne mulierum nobilitium, & formosarum gratia, quarum iste arbitrio præturam per triennium gesserat, virorumque, quibuscum illa nuptæ erant, nimia in istum non lenitudine, sed etiam liberalita-

4 *Pictam*] Marmoream Praxitelis Venereæ Coi, ut & Cnidii, habuerunt; teste Plinio. Sed hic loquitur Orator de Venere illa, quam Cois etiam Apelles inchoatam reliquerat, invidente morte, ne totum opus absolveret. *De Offic. III. 2. & Famil. IX. 1. Plin. xxxv. 697. Item.*

5 *Alexandrum*] Magnum pinxit Apelles, fulmen tenentem, in templo Ephesæ Dianæ, viginti talentis. Gall. 4880. *Ita Plin. ibid. Item.*

6 *Ialysum*] *Palmanus* habet tabularum Protogenis Ialysus, qui est Romæ dicatus in templo Pacis. Plin. l. 35. pag. 699. In eam tabulam annos septem insumpit Protogenes. Ialysum Solis nepotem Cicero vocat III. de Nat. Deor. cap. 21. *Idem.*

7 *Paralus*] Heros, qui tironem struxit primus. Plin. VII. 46.

8 *Propter Heraclii hereditatem*] De qua lib. II. cap. 14.

9 *Nimia in istum non modo lenitudo*] Nihil a lectione vulgata mutò, nisi quod addo, *modo*, post negationem, *non*. Sed tamen non celabo lectori amici cuiusdam mei conjecturam, qui putat legendum, *lenitudo*: quam ego valde probarem, nisi

Nonius reclamaret. *Lambin.* Lambinus invertebat, *non modo lenitudo*: quod & in m. Turnebi. Sed cum abijt nostris Pall. & Græc. item edd. aliis omnibus, gratiosus subauditur. *Græc.* Subauditur non potest, sed ex Cajaciano & Reg. ita vox modo est reponenda cum Lambino, quam jam dudum hic excidisse sine libris coniecerat Mamertius. Nec dubito quin Gruterus eam repositurus fuisset, si alius quam Lamb. id præcepisset. Hinc enim quantum potest semper obliquatur. *Inter* tera Tallium existimo scripisse, *nimia in istum lenitudo*. *Lenitudo* enim proprie dicitur de his, qui ferunt, que ferenda non sunt: in primis, qui uxorum licentiam non castigant; sed æquore, quam decet, animo tolerant. Cicero II. *Fulcan.* *Vivum denique vidori negant, qui irasci nesciat, eamque, quam lenitorem nos dicimus, vitioso lenitudinis nomine appellant.* Ovid. Am. II. & ult.

Lentus est, & patris nulli patientia marito. Et epistola Heleneæ.

Tu forte tam lentum iusta Mænelon in tria? Vocabulum *lenitudo* non intellexerunt scioli, ideo perverterunt in sibi notum *lenitudo*. Grævius.

te oppugnaret, si quid ex literis Syracusanorum conquirerem. Itaque Syracusis cum civibus Romanis eram: eorum tabulas exquirebam: injurias cognoscebam. Cum diutius in negotio, curaque fueram, ut requiescerem, curamque animi remitterem, ad Carpinatii præclaras tabulas revertabar: ubi cum equitibus Romanis ex illo conventu honestissimis, illos Verrotius, de quibus ante dixi, explicabam: a Syracusanis profusus nihil adjumenti neque publice, neque privatim expectabam: neque erat in animo postulare. Cum hæc agerem, repente ad me venit Heraclius is, qui tum magistratum Syracusis habebat, homo nobilis, qui sacerdos Jovis fuisset; qui honos apud Syracusanos est amplissimus: agit mecum, & cum Q. fratre meo, ut, si nobis videretur, adiremus ad eorum senatum: frequentes esse in curia: se iussu senatus a nobis petere, ut veniremus. Primo nobis fuit dubium, quid ageremus: deinde cito venit in mentem, non esse vitandum nobis illum conventum & locum.

LXII. Itaque in curiam venimus. Honorifice sane confurgitur. Nos rogatu magistratus assedimus. Incipit is loqui, qui & auctoritate, & ætate, & mihi visum est, usu rerum antecedebat, Diodorus Timarchides: cujus omnis oratio hanc habuit primo sententiam: Senatam, populumque Syracusanum moleste, graviterque ferre, quod ego, cum in cæteris Sicilia civitatibus, senatum, populumque docuissim, quid eis utilitatis, quid salutis afferrem, & cum ab omnibus mandata, legatos, literas, testimoniaque sumpsissem, in illa civitate nihil ejusmodi facerem. Respondi, neque Romæ in conventu Siculorum, cum a me auxilium communi omnium legationum consilio petebatur, causaque totius ad me Siciliae deferrebatur, legatos Syraculanorum affuisse: neque me postulare, ut quidquam contra C. Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratam C. Verris statuam viderem.

Quod posteaquam dixi, tantus est gemitus factus aspectu statuae, & commemoratio, ut illud in curia positum monumentum scelerum, non beneficiorum videretur. Tum pro

se quisque, quantum dicendo¹² assequi poterat, docere me cepit; ea, quæ paulo ante commemoravi: spoliatam urbem, sana direpta: ex Heraclii hereditate, quam palæstritis concessisset, multo maximam partem ipsum abstulisse: neque postulandum fuisse, ut ille palæstritas diligeret, qui etiam inventorem olei deum¹³ sustulisset: neque illam statuat esse ex pecunia publica, neque publice datam: sed eos, qui hereditatis diripiendæ participes fuissent, faciendam, statuatque curasse: eosdem Romæ fuisse legatos, illius adiutores improbitatis, socios furtorum, conscios flagitiorum: eo minus mirari me oportere, si illi communi legatorum voluntati, & salutis Siciliæ defuissent.

LXIII. Ubi eorum dolorem ex illius injuriis, non modo non minorem, sed prope majorem, quam caterorum Siculorum esse cognovi: tum meum animum in illos, tum mei consilii, negotiique totius suscepti causam, rationemque proposui: tum eos hortatus sum, ut causæ communi, salutique ne deessent: ut ei illam laudationem, quam se vi, ac metui coactos, paucis illis diebus, decrevisse dicebant, tollerent. Itaque, Judices, Syracusani hæc faciunt, istius clientes, atque amici: primum mihi literas publicas, quas in arario sanctiore conditas habebant, proferunt: in quibus ostendunt omnia, quæ dixi ablata esse, perscripta, & plura etiam, quam ego potui dicere: perscripta autem hoc modo, *Quod ex ade Minervæ hoc & illud abesser: quod ex ade Jovis, quod ex ade Liberi.* Ut quisque eis rebus tuendis, conservandisque præferat, ita perscriptum erat, cum rationem ex lege redderet, & quæ acceperat, deberet tradere: petisse, ut sibi, quod hæ res absent, ignoscatur: itaque omnes liberatos discessisse, & esse ignotum omnibus: quas ego literas obsequandas publico signo, deportandasque curavi.

De laudatione autem ratio sic reddita est. Primum, cum

¹² *Quantum dicendo*] Quantum Latine poterat dicere: nam Græca lingua Siculi, prave licet, vulgo tamen utebantur. *Hor.*
¹³ *Inventorem olei Deum*] Aristæum, de quo paulo ante. Et est argumentum ex repugnantiis. Non & ille palæstram diligit,

in qua oleum & unctioes necessariae sunt, & olei inventorem Deum fecerit. Sed respondere poterat, non olei se odio Aristæum, sed quo ipse unctior esset, in ades suas sustulisse. *Horat.*

a Verre litera aliquanto, ante adventum meum, de laudatione venissent, nihil esse decretum: deinde, cum quidam ex illius amicis commonerent, oportere decerni; maximo esse clamore & convicio repudiatos: posteaquam meus adventus appropinquavit, imperasse eum, qui summam potestatem haberet¹⁴, ut decernerent: decretum ita esse, ut multo plus illa laudatio mali, quam boni possit asferre. Id adeo, Judices, ut mihi ab illis demonstratum est, sic vos ex me cognoscite.

LXIV. Mos est Syracensis¹⁵, ut, si qua de re ad senatum referatur, dicat sententiam, qui velit. Nominatum nemo rogatur. Et tamen, ut quisque honore, & ætate antecedit, ita primus solet sua sponte dicere: idque a cæteris ei conceditur. Si quando taceant omnes, tunc sortito coguntur dicere. Cum hic mos esset, refertur ad senatum de laudatione Verris. In quo primum ut aliquid esset moræ¹⁶, multi interpellant: de Sex. Peducæo, qui de illa civitate, totaque provincia optime meritis esset, sese antea, cum audisset ei negotium factitum, cumque eum publice pro plurimis ejus, & maximis meritis laudare cuperent, a C. Verre prohibitos esse: iniquum esse, tametsi Peducæus eorum laudatione jam non uteretur, tamen non id prius decernere, quod aliquando voluissent, quam quod tum cogentur.

Conclamant omnes, & approbant ita fieri oportere. Refertur de Peducæo. Ut quisque ætate, & honore antecederet, ita sententiam dixit ex ordine. Id adeo ex ipso senatus-con-

¹⁴ *Eum qui summam potestatem haberet*] L. Metellum, quem satis acriter hoc loco pungit. *Idem.*

¹⁵ *Mos est Syracensis*] Hoc eo dicit, quia Romæ dissimilis erat ratio sententiarum in senatu dicendarum. Nam post comitia consularia consules designati primi rogabantur, & eorum is prior, qui priore loco declaratus esset. Ante comitia is, qui a censoribus princeps senatus lectus erat: ille deinde quos consulibus videbatur, ita tamen ut ne prætorum consulari, ædilitium prætorio, tribunatum ædilitio anteferret: auctores Salustius & Gellius. At in augurum collegio Romæ, fere eadem quæ in senatu Syracu-

sis. Sic enim Cicero in Catone, in *collegio nostro ut quisque ante antecellit, ita sententia principatum tenet, neque solum honore antecedentibus, sed is etiam qui cum imperio sunt, majores natu augures antepomuntur.* *Idem.*

¹⁶ *Moræ*] Ut decreto moram afferant, eos qui sententiam dicebant, multi interpellant, dicentes sese velle antea de Sex. Peducæo sententiam dicere. Is autem fuerat prætor in Sicilia anno 678, ex qua reus deinde factus est, ut colligere est ex hoc loco; quo eventu, non mihi liquet. Verba tamen quæ sequuntur, faciunt ut eum absolutum credam fuisse. *Horatius.*

sulto cognoscite . Nam principum sententiæ perscribi solent . Recita . Quod verba facta sunt de Sex. Peducaeo . Dicitur¹⁷ , qui primi iuaserint . Decernitur . Refertur deinde de Verre . Dic , quæso , quomodo ? Quod verba facta sunt de C. Verre . Quid postea scriptum est ? Cum surgeret nemo , neque sententiam diceret . Quid hoc est ? Sors ducitur . Quamobrem ? Nemo erat voluntarius laudator præturæ tuæ , defensor periculorum tuorum , præsertim cum inire a prætore gratiam posset ? Nemo . Ipsi illi tui convivæ , consilarii , conscii , focii , verbum facere non audebant . In qua curia statua tua stabat , & nuda in ea filii , nemo fuit , quem ne nudus quidem filius in nuda provincia commoveret .

Atque etiam hoc me docent , ejusmodi senatus-consulto sese fecisse laudationem¹⁸ , ut omnes intelligere possent , non laudationem , sed potius irrisionem esse illam , quæ commonefaceret istius turpem , calamitosamque præturam . Etenim scriptum esse ita , Quod iste virgis neminem cecidisset , a quo cognoscitis , nobilissimos homines , atque innocentissimos securi esse percussos : Quod vigilanter provinciam administrasset , cujus omnes vigilias in stupris constat , adulteriisque esse consumptas . Hoc autem scriptum etiam , quod profertre non auderet reus , accusator recitare non desineret , Quod prædones procul ab insula Sicilia prohibuisset Verres : quos etiam intra Syracusanam insulam recepisset . Quæ posteaquam ex illis cognovi , discessi cum fratre e curia , ut , nobis absentibus , si quid vellet , decernerent .

LXV. Decernunt statim : primum , Ut cum L. fratre hospitium¹⁹ publice fieret , quod is eandem voluntatem erga Syracusanos suscepisset , quam ego semper habuissem . Id non modo tum scriperunt , verum etiam in ære incisum nobis tradiderunt :

¹⁷ Dicitur] Subauditur , senatus-consultum , id est , ex ipsa senatus-consulti lectione auditis eorum nomina , qui primi sententiam dixerint . Sed quinque hæc verba , dicit qui primi iuaserint , decernitur , absunt ab aliquot manuscriptis : & recte absunt . Hortensius videtur hæc verba , dicit qui primi iuaserint , in margine a nescio quo fuisse scripta , qui vellet interpretari superius illud , principum . Olivetus .

¹⁸ Fecisse laudationem] Est locus vrbosus . Facere laudationem non fert Latine loquentium consuetudo . Puto Ciceronem scripisse : Eiusmodi senatus-consulti fuisse laudationem . Grævius .

¹⁹ Hospitium] Quid sit hospitium facere cum aliquo , docebit Tomafinus de testibus hospitalitatis , cap. 2 .

derunt . Valde hercle te Syracusani tui , quos crebro commemorare soles , diligunt : qui cum accusatore tuo satis iustam causam conjungendæ necessitudinis putant , quod te accusaturus sit , & quod ad inquirendum in te venerit . Postea decernitur , ac non varie , sed prope conjunctis sententiis , Ut laudario , quæ C. Verri decreta esset , tolleretur .

At vero cum jam non solum discessio²⁰ facta esset , sed etiam perscriptum , atque in tabulas relatum , prætor²¹ appellatur . At quis appellat ? magistratus aliquis ? nemo . Senator ? ne id quidem . Syracusanorum aliquis ? minime . Quis igitur prætorem appellat ? qui quæstor istius fuerat , Cæcilius²² . O rem ridiculam ! o desertum hominem ! o desperatum , ac relictum a magistratu Siculo ! Ne senatus-consultum Siculi homines facere possent , ne suum jus suis moribus , suis legibus obtinere possent , non amicus istius , non hospes , non denique aliquis Siculus , sed quæstor prætorem appellat . Quis hoc vidit ? aut quis audivit ? Prætor æquus & sapiens , dimitti jubet senatum . Concurrit ad me maxima multitudo . Primum senatores clamare , eripi sibi jus , eripi libertatem : populus senatum laudare , gratias agere : cives Romani a me nusquam discedere . Quo quidem die nihil ægrius factum est , multo labore meo , quam ut manus ab illo appellatore abfinerentur . Cum ad prætorem in jus adissemus , excogitat sane diligenter , & caute , quid decernat . Nam ante quam

Tom. IV.

Q q q

ver-

²⁰ Discessio] Igitur , item ut Romæ , sic in Sicilia senatus-consulta per discessionem fiebant , hoc patet . Dicitur sententiam consensu , aut in qui eum imperii insignibus & historiis erat , eam , quam ipse magis e re publica ducebat , primam pronuntiabat : tum his verbis utebatur : Qui mecum sentitis , huc tranfite : qui alia omnia , id est , contrarium sentitis , (sed hoc verbo ut mali omnino , abstinere) in aliam partem abite . Tum senatores , pro ut quisque sentiebat , in hanc , vel illam partem discedebat . Hinc nate locutiones illæ , discedere in sententiam aliquam ; ire in alia omnia , &c. Id est , sententiam aliquam vel comprobare , vel reprobare . Discessionem facere , id est , sententiam suam declarare , eundo nimirum in partem

illius , cujus placet sententia . Hortensius .

²¹ Prætor] L. Merellus qui aderat , appellatur , ut nimirum senatus decreto intercedat , & ut illud de Verri laudatione tolli non sinat . Porro uti Romæ tribunos plebis , sic in provinciis , populi Romani magistratus appellari , ad eosque provocari jus erat . Idem .

²² Cæcilius] Is est , cum quo Ciceroni , de accusando Verre , contentio fuerat : de qua Divinatio extat oratio . Sed quia liberi variant in hoc nomine , & quia ne vestigium quidem occurrit in ea oratione facti huius , quod , si verum esset , Cæcilio sane obijceret Cicero ; pro Cæcilio Casellium , de quo infra , lib. 5. cap. 25. reponi vult Gruterus . Idem .

verbum facerem, de sella surrexit, atque abiit. Itaque tum de foro, cum jam advesperasceret, discessimus.

LXVI. Postridie mane ab eo postulo, ut Syracusanis lice-ret senatus-consultum, quod pridie fecissent, mihi reddere. Ille enimvero negat: & ait, indignum facinus esse, quod ego in senatu Græco verba fecissem²³: quod quidem apud Græcos Græce locutus essem, id ferri nullo modo posse. Res-pondi homini, ut potui, ut volui, ut debui. Tum multa, tum etiam hoc me memini dicere, facile esse perspicuum, quantum inter hunc, & illum Numidicum²⁴, verum & ger-manum Metellum, interesset: illum noluisse sua laudatione juvare L. Lucullum²⁵, tororis virum, qui-cum optime con-venisset; hunc homini alienissimo a civitatibus laudationes per vim, & metum comparare.

Quod ubi intellexi, multum apud illum recentes nuntios, multum tabulas non commendatitias²⁶, sed tributarias va-luisse: admonitu ipsorum Syracusanorum impetum in eas ta-bulas facio, in quibus singula perscripta erant. Ecce autem

nova

²³ Quod ego in senatu Græco verba fecissem] Valer. Maxim. lib. II. cap. de institutis anti-quis, Magistratus, inquit, præsidi, quantopere suam populique Romani maiestatem rei-nentes se gelserint, hinc cognosci potest, quod inter cetera obtinenda gravitatis indicia, illud quoque magno cum perseverantia custodiebant, ne Græcis unquam nisi Latine responsa da-rent: quin etiam ipsa lingua volubilitate, qua plurimum valent, excussa, per interpre-tem loqui cogebant: non in urbe tantum no-stra, sed etiam in Græcia & Asia: quo scilicet Latine sermone homines per omnes gentes ve-nerabilior diffunderetur. Nec illis decant stud-ia doctrine, sed nulla in ve pallium tæge subijci debere arbitrabantur: indignum esse ex-istimantes, illecebris, & suavitæ literarum imperii pondus & auctoritatem damari. Hæc ille. Ab eadem etiam, opinor, ratione fal-sam credidit Plutarchus, & adulterinam o-rationem quandam Græcis literis conscriptam, quam Athenis promittisse Catonem nonnul-li affirmabant. Nam per interpretem, inquit, omnia locutus est: quænam in Græco sermo-ner interpretis opera minime indigeret. Scribit tamen Fabius Quintilianus, libro XI. M. Crassum, Dives qui dictus est, cum Asiæ

perisset, quinque Græci sermonis differentias sic tenuisse, ut qua quisque apud eum lin-gua postularet, eadem sibi ius redditum fer-ret. *Hotomanus.*

²⁴ Numidicum] Loquitur de Q. Cæcilio Metello, qui duobus præliis Jugurtham fu-dit, & universam Numidiam vastavit; unde Numidicus appellatus est. Consul fuit anno 644, quo anno triumphavit. *Hotensius.*

²⁵ Lucullum] Patrem illius L. Luculli, qui de Mithridate & Tigriane triumphavit, anno 690. Ille autem, accusante Servilio au-gure, repetundarum damnatus est. *Plut. in Lucullo.* Idem.

²⁶ Commendatitias] Solebant provinciali-bus magistratibus mitti ab amicis commenda-titiaz literæ, eorum causâ, quibus negotia erant in provincia. Extant Ciceronis ejus argumenti epistolæ complures. Solebant eti-am a senatu mitti, si quando provinciali-bus aliquod tributum esset imperandum; quæ tabula tributaria appellabatur. *Hotom.* At-hic laudat Orator in verbo tributarias, quo si-gnificat, non literas missas a senatu ob tri-butum, sed a Verre, quæ Metello munera tribuerent. *Gall. des lettres de change.* *Hotensius.*

nova turba, atque rixa. Ne tamen istum omnino Syracusis sine amicis, sine hospitibus, plane nudum esse, ac desertum puteis: retinere cœpit tabulas Theomnastus quidam, homo ridicule infanus, quem Syracusani Theorastum vocant²⁷: qui illic ejusmodi est, ut eum pueri sectentur: ut omnes, cum loqui cœperit, irrideant. Hujus tamen infania, quæ ridicula est aliis, mihi tum molesta sane fuit. Nam cum spumas a-geret in ore, arderent oculi, voce maxima vim me sibi af-ferre clamaret: copulati in jus pervenimus.

Hic ego postulare cœpi, ut mihi tabulas obsignare, ac de-portare liceret. Ille * contra. Instare ego, omnium mihi ta-bularum, & literarum fieri potestatem²⁸ oportere. Contra ille furiosus urgere, nihil ad se nostras leges pertinere. Præ-tor intelligens, negare sibi placere, quod senatus-consultum ratum esse non deberet²⁹, id me Romam deportare. Quid multa? nisi vehementius homini minatus essem: nisi legum sanctionem, pœnamque recitarem: tabularum mihi potestas facta non esset. Ille autem infanus, qui pro isto contra me vehementissime declamasset, postquam non impetravit: cre-do, ut in gratiam mecum rediret, libellum mihi dat, in quo istius furta Syracusana perscripta erant: quæ ego antea jam ab illis cognoram, & acceperam.

LXVII. Laudent te sane jam Mamertini, qui ex tanta pro-vincia soli sunt, qui te salvum velint: ita tamen laudent, ut Hejus, qui ejus princeps legationis est, adsit³⁰: ita lau-dent, ut ad ea, quæ rogati erunt, mihi parati sint respon-dere. Ac ne subito a me opprimantur, hæc sum rogaturus: *Navem populo Romano debeantne? Fatebuntur. Præbuerintne, præ-tore C. Verre? Negabunt. Ædificaverintne navem onerariam*

Q 9 9 2

ma-

²⁷ Theorastum vocant] Per contumeliam; nam Theomnastus, qui Dei memur est; Theo-rastus, quem Deus ferit, ac furore percu-lit. *Hotomanus.* De illo jam facta est men-tio lib. II. cap. 21.

* Lamb. contra dicere: negare illud sena-tus-consultum, in quo prætor appellatus esset, mihi tradi oportere. Ego legem recitare, insta-re omnium &c.

²⁸ Omnium mihi literarum fieri potestatem]

Lege Cornelia repetundarum, quæ jubebat accusatori potestatem fieri, omnia quæ ad ipsius accusationem instruendam pertinere possent, præter publicanorum literas, Ro-manam deportare, vel exscribere. *Hotom.*

²⁹ Non debet] Propter appellationem prætoris. *Hotensius.*

³⁰ Adsit] Et rogatus mihi respondet, sacrum suum a te expilatam fuisse. Vi-de cap. 2. *Idem.*

maximam publice, quam Verri dederunt? Negare non poterunt. Frumentum ab his sumpserit Verres, quod populo Romano mitteret; sicuti superiores? Negabunt. Quid militum, aut naurum per triennium dederint? Nullum datum dicent. Fuisse Messaniam omnium istius furtorum, ac prædarum recepticem, negare non poterunt. Permulta multis navibus illinc exportata: hanc navem denique maximam a Mamertinis datam, onustam, cum isto prætore profectam fatebuntur.

Quamobrem tibi habe sane istam laudationem Mamertinam: Syracusanam quidem civitatem, ut abs te affecta est, ita in te esse animatam videmus: apud quos etiam Verrea illa flagitiosa sublata sunt. Etenim minime conveniebat³¹, ei deorum honores haberi, qui simulacra deorum sustulisset. Etiam mehercule illud in Syracusanis merito reprehenderetur, si, cum diem festum³² ludorum de fastis suis sustulissent celeberrimum, & sanctissimum, quod eo ipso die Syracusa a Marcello captæ esse dicuntur, iidem diem festum Verri nomine agerent; cum iste Syracusanis, quæ ille calamitosus dies reliquerit, ademisset. At videte hominis impudentiam, atque arrogantiam, Judices, qui non solum Verrea hæc turpia, ac ridicula ex Heraclii pecunia constituerit, verum etiam Marcellea tolli imperarit, ut ei sacra facerent quotannis, cuius opera omnium³³ annorum sacra, deosque patrios amiserant; ejus autem familiæ dies festos tollerent, per quam cæteros quoque festos dies recuperarant.

³¹ Minime conveniebat] Subest vis argumenti ex repugnantibus. Non & Dii nulli sunt, & honores divini cuiquam tribuendi sunt. Primum autem ex eo confirmat; quod simulacra Deorum Verres tollens, Deos ipsos, hoc est, numen ac mentem divinum

tollere videtur. Hotomanus.

³² Festum] Marcellea. Sustulisset, non sponte tamen, sed Verrii jussu. Hort.

³³ Omnium] Nam cui Deo jam sacra facerent, cum Verres omnium Deorum simulacra sustulisset? Idem.

ACCUSATIONIS
I N C. V E R R E M
LIBER QUINTUS.
DE SUPPLICIIS.
ORATIO X.
ARGUMENTUM.

HIC liber quintus Accusationis in C. Verrem, & ultimus, est omnium, mea quidem sententia, longe pulcherrimus. Quoties animo mecum retracto tot elegantes Libri quarti narrationes de signis ablatis; de pollutis religionibus, violatisque Siciliae monumentis; quoties venit in mentem quanto animi dolore, quanto impetu orationis explicentur Libris superioribus, vel Straboni calamitas & fuga, vel Philodamorum casus & supplicium; nihil addi jam posse videtur ad illam dicendi elegantiam, & uberratem, aut ad hanc eloquentiæ vim & gravitatem. At ubi rejeci oculos ad hunc Librum, vere dicam, tunc videtur mihi Tullius consulto & cogitato cetera Verrii flagitia tantum attingisse, ut ad hanc ejus in civis Romanos crudelitatem fortior accederet; & eam viribus quam integerrimis agitaret. Audacius dicam. Pene crediderim Tullium in illis exponendis & deplorandis sumpserit de rivulo, ut in hanc partem de Nevarchorum & Gavii supplicii eloquentiæ suæ flumen totum profunderet, atque in rem tam arrocem quidquid in seipso esset oratoricæ facultatis, consumeret; si non cogitarem novas semper orationis virtutes ex seipso efferre immortalis ingenii beatissima ubertate virum, dono quodam providentiæ genitum, in quo totas vires suas eloquentia experiretur.

Nemini dubium erat, quin Verres apertissime versatus esset in omni